

wspominał, że w Pradze brakuje mu Třebíčkich oraz Nowomiejskich stawów i lasów oraz Wysoczyzny Třebíčkiej, gdzie przeżył lata dziecięce i młodzieńcze. Te tęsknotę ujął w przygotowanym do druku wydaniu *Náš kraj v pověstech a lidových vypravováních*. Był to Człowiek wielkiego serca, dlatego nietławo pogodzić się z Jego odejściem.

Mieczysław Balowski, Opole-Wałbrzych

Mezinárodní vědecká konference *Okraj a střed* v jazyce a literatuře, Ústí nad Labem, 3.–5. září 2002

Konference, jejíž osu tentokrát tvořilo téma středu a okraje, byla zorganizována ústeckou katedrou bohemistiky letos už posedmé. Přihlášeno bylo více jak 90 účastníků z Česka, Slovenska, Polska, Německa a Itálie. Konference se odehrávala v období, které vinou záplav pro severní Čechy (stejně jako ostatní území při velkých českých tocích) nebylo jednoduché. Areálu pedagogické fakulty UJEP se povodeň našťastí bezprostředně nedotkla, a tak konference proběhla zcela nerušeně a klidně.

Náměty, otázky, ale i pochyby, jež hlavní téma konference může přinášet, jsou mnohé a různorodé: jaký je dnes vztah centra a periferie, přeskupily se nějak v posledních desetiletích, jak je vůbec od sebe rozpoznáme, má tato dichotomie ještě nějakou axiologickou platnost atd. Pokusme se všimnout si některých těchto bodů, tak jak se objevovaly v referátech příspěvkatelů (můžeme tak přirozeně učitit pouze výběrově, a to výběrově nadvakrát – jednak co do výběru referujících, jednak vzhledem k výběru z jejich příspěvků; mnoho zajímavého zůstane nezbytně stranou).

Jedním z nejprominentnějších problémů tématem centra a periferie implikovaným je problém kánonu. Otevřela jej hned ve své vstupní řeči na plenárním zasedání prof. Dobrava Moldanová, takto (společně s prof. Marií Čechovou) hostitelka a vedoucí konference. Ve svém příspěvku *Střed a okraj kánonu* konstatovala, že současné rozmývání centra kánonu a hodnot s ním spojených neznámá úpadek, netřeba nad ním moralizovat, nýbrž vnímat je jako výzvu a úkol. Na její slova volně, a v jistém smyslu i polemicky (s vyhocenější radikalitou ve vidění mizení kánonu), navázal v rámci zasedání v sekcích Bohuslav Hoffmann. V souvislosti s proměnou kánonu, v němž sakralizované hodnoty vysokého umění moderního ideologického nacionalismu (a jiných -ismů) ztrácejí na důvěryhodnosti a platnosti, připomněl kunderovské ironické umění románu, jež odhaluje znepokojivou mnohoznačnost skutečnosti, a dále důležitost komična zbavujícího nás asyly vlastní důstojnosti radikálnější než tra-

gično indikujíc zároveň konec heroické doby umění. Zdůraznil pochopení významu periferie a závažnost triviálních žánrů v dnešní acentrické, schizomatické struktuře literárního dění.

Prof. Jiří Svoboda ve svém referátu *Vědomí centra a periferie v poezii Petra Bezruče* upozornil na záměrnou stylizaci autorského subjektu do pozice přichozího z okraje. Tato stylizace se promítá dokonce i do nejnižších rovin formální výstavby textu, metrického schématu – na pozadí jambu jako „vysokého“, mírně artistního metra české poezie Bezruč volí jako svůj výrazový prostředek tehdy spíše opomíjený daktylotrochej. Nicméně, i u Bezruče je vztah centra a okraje ambivalentní.

Helena Kosková v příspěvku *Okraj a střed v dílech Josefa Škvoreckého* zdůraznila Škvoreckého fascinaci periferií, a to v nejrůznějších významech – ať už jde o periferii jazyka (hovorová čeština, slang) či periferii kultury („nízké“, populární žánry jako detektivka, viz *Smutek poručíka Borůvky*, částečně i červená knihovna, srov. např. novelu *Lviče*, na jejichž pozadí Škvorecký buduje své texty ukazuje tak ambivalentní hodnotu a potenciální produktivitu těchto žánrů), dále připomněla jeho blízkost poetice Skupiny 42, modernímu (malo)městskému civilismu. V polemice s převažujícím vnímáním *Tankového praporu* coby humoristické literatury poukázala na jeho důležité aspekty: analýzu jazyka dobové ideologie a rezistenci vůči mocenským praktikám. Jako důležitou charakteristiku jeho psaní uvedla fragmentarizaci vidění světa, stěťavání a prolínání různých rovin (minulost/současnost, kýč/umění, komické/tragické).

Joanna Czaplínska v referátu *Okrajová tematika ve středu zájmu: exilové prózy J. Pelce a I. Pekárkové* srovnala jejich texty ... a bude hůř a Péra a perutě. Oba využívají prvků kolokviality, vulgarizace reality, avšak zatímco Pelcův hrdina vidí východisko jen v existenci na „okraji okraje“, u Pekárkové spočívá východisko v „ráji srdce“. Eskapismus Pelcova hrdiny, jeho útěkovost (od nesvobody vnější i vnitřní, ale svým způsobem i od zodpovědnosti) zbavuje text všech politických aspektů, emigrace a život ve Francii nikterak lepší alternativu nepřináší, jiné politické ovzduší hrdinovi žádnou hodnotu nenabízí. Spíše než o hledání smyslu můžeme mluvit – jak to Joanna Czaplínska formulovala – o „hledání hledání“. V souvislosti s těmito dvěma díly též závěrem poznamenala, že „i okraj může mít svůj střed“.

Velmi důležitým tématem pojícím se k středu a okraji je bezesporu téma regionu a jeho kulturních aktivit a projevů. Otázka, kterou si implicitně nad tímto tématem klademe a která zazněla výslovně např. v příspěvku Radka Fridricha *Z okraje na okraj; básníci regionů na konci milénia*, je, jaké jsou určující znaky regionálního umění. Nebude to patrně pouhý fakt geografické lokalizace vzniku toho kterého uměleckého díla, spíše jeho schopnost zachytit a komunikovat individuální a nezaměnitelnou specifičnost dané lokality. Radek Fridrich právě pro mechaničnost a ignorování tohoto kritéria kritizoval výběr básní a autorů do ediční řady antologií, jež má reprezentovat básnickou tvorbu různých regio-

nů Česka (je vydávána olomouckou Votobíí). Vyjádřil dále jistý údiv nad úspěchem Wernischovy antologie zapomenutých básníků druhé poloviny 19. a první poloviny 20. století (*Zapadlo slunce za dnem, který nebyl*) a rozpaky či obavy nad dopadem této publikace na čtenářské povědomí o dynamice a tektonice struktury vývoje české básnické tvorby (v opačném pohledu tuto antologii mimochodem ve svém referátu také zmiňoval Bohuslav Hoffmann dávaje jí veskrze oprávněně do souvislosti s postmoderním zájmem o okraj a nabouráváním kanonizovaného obrazu dějin literatury). Radek Fridrich též podrobil kritice svévolný, nekomplexní a nekonekventní výběr autorů zastoupených v antologii současné poezie *Ryby katedrál*, sestavené Odilem Stradickým.

Několik referátů (Inna Kalita o tvorbě neruských spisovatelů v Rusku, Eva Kolářová o Libuši Monikové, Helena Jodasová o Bogdanu Trojakovi) se dotklo také problematiky autorského bilingvismu (viz např. Máchova němčina, Kafkova čeština, Kundera, Beckett, Joyce, Conrad, Nabokov atd.) a kritérií určování příslušnosti díla či autorské osobnosti k té které národní literatuře (Proglas, Kosmas a latinské svatováclavské legendy, Vita Caroli, Ackermann aus Böhmen, Kapper, německá barokní homiletika, Dobrovského Ausfuehrliches Lehrgebäude der Boehmischen Sprache, Meyrink, Leppin, Brod atd.). V diskusi, jež se nad tímto tématem rozvinula, bylo možno zaznamenat posun od chápání literatury vymezené jazykově a národnostně k vymezení na základě společného kulturního prostoru. Stejně tak, jakkoli je zřejmé, že otázka změny, volby jazyka coby strukturujícího a určujícího média autorského vyjádření hraje v umělecké tvorbě důležitou roli, postrádá dnes již smysl dohadovat se, která z literatur má právo si toho kterého autora přivlastnit.

Martin Fibiger sice původně ohlásil jiný příspěvek, avšak podobně jako některým jiným ústeckým kolegům mu jej se stolu smetla voda, a tak se v závěru konference prostřednictvím jeho referátu dostalo pozornosti i problematice pedagogické a didaktické: pokusil se srovnat systém výuky literatury na českých a kanadských středních školách. Konstatoval, že v kanadském modelu je akcentována především komunikační, interpretační a analytická kompetence studentů. Pozornost kanadského studenta je vedena napříč různými literaturami, žánry a autory, komparativně se sledují např. paralelní motivy v různých dílech atp. I když z toho pramení i jistá negativita (ztráta koherentní představy a povědomí o dynamice vývoje a celkovém rozvrstvení literatury), poměrně ostře a smutně to kontrastuje s českým modelem, doposud do značné míry založeným na mechanickém kumulování dat.

Ve své závěrečné řeči se prof. Dobrava Moldanová ještě jednou vrátila k fenoménu regionů přirovnávajíc je k tzv. ekotonu. Ekoton, pojem pro současný typ myšlení evidentně neobyčejně inspirativní, je místem styku různých biotopů, kde vzniká nová, velmi různorodá kvalita. Regiony, zejména ty přia přes-hraniční (jako je právě Ústecko, Těšínsko, Pošumaví či např. Halič), jsou právě takovými ekotony, místy styku, střetu a prolnutí jazyků, historických

zkušenosti a kulturních rámců. Ne již tedy vše scelující a unifikující centrum, ale heterogenní místo přechodu, hranice, okraj je to, co může naše myšlení výrazně a nově obohacovat.

Podotkněme závěrem, že celá konference proběhla ve velmi přátelské a neformální atmosféře, podtržené navíc pěkně zorganizovaným výletem na Budyni a Hazenburk a kvalitním benefičním představením souboru Činoherního studia (jemuž vzhledem k probíhající popovodňové rekonstrukci domovské scény poskytl prostor ústecké Městské divadlo). Inscenace s názvem *Les divokých svini* vznikla podle námětu románové kroniky Zdeňka Šmída *Cejch*, která s potměšlým humorem líčí rozporuplné osudy českých a německých obyvatel Sudet. (Shodou okolností právě tomuto textu věnovala dva dny nato svůj referát *L a d i s l a v a L e d e r b u c h o v á*, takže posluchači měli možnost srovnat fungování jednoho titulu v rámci dvou literárních druhů.)

Nemůžeme tedy než se těšit na příští ústecké setkání, jež se bude konat přespříští rok. Snad již nyní smíme prozradit, že téma centra a periferie, jehož nosnost a produktivitu prokázaly nejen jednotlivé referáty, ale také živá diskuze, vystředá téma „Čas v jazyce a literatuře“. Jistě bude stejně inspirativní; přesto by možná stálo za úvahu, zda by v rámci dnešního paradigmatu nebylo pro literární vědu poněkud neuralgictějším bodem téma prostoru (nesmíme ovšem ztratit ze zřetele, že pro lingvistiku je nejen tempus, slovesný čas, ale také otázky přechodníků, participiálních konstrukcí, vidů a obecně adverbialního prostředkování časových souřadnic přece jen snad vhodnějším tématem než prostor). Ostatně, od dob *Obecné teorie relativity* víme, že čas a prostor jsou veličiny relativní, a můžeme se tedy nechat představit, jak se za dva roky účastníci s tímto předmětem vypořádají.

Jan Matonoha, Praha